

Nafarroara sartzen ari da Korrika, hamahiru garena, ni hau idazten ari naizen unean. Bigarren aldiz, Mauletik irten eta berehala sartu baitzen nafar lurtean lasterketa. Baina oraingoan, Lizartza atzean utzi eta Araizko balletik barrena sartu da, oraingoan penintsulaz ari gara hizketan eta ez kontinenteaz, eta badirudi penintsulaz haratago ikusi nahi ez duen asko eta asko dagoela herri honetan. Ikusten ez dutenak bai behintzat.

Hamahirugarren aldiz euskararen alde korrika. Ez da marka makala, kontuan hartuta Korrika batetik bestera bizpahiru Nafarroa Oinez, Ibilaldiren bat edo beste, Kilometro askotxo eginak direla gaur korrika doazen horiek. Eta martxa honetan, beste hainbeste gutxienez egin beharko dituztela. 2030.ean ere euskararen alde korrika!

Ni emozionatu egiten naiz Korrikaren aurretik doan polizia-kotxearen sirena ikuste hutsarekin. Emozionatu... esan nahi dut alegia, hotzikara moduko bat sentitzen dudala, eta begiak gorritu egiten zaizkidala. Emozioen munduko erreakzioa da, nahi gabe sortzen baitzait, eta ez zait gustatzen niri jendaurrean emozioak erakustea. Baina pentsatzen hasten naizenean, gaseosa marka famatu baten iragarkia etortzen zait burura (penintsularra ni ere, bai alajaina!). Egarrria izateko korritzen zuten iragarki hartakoez, eta gaur, guk, egarrria asetuko digun inor ez ote dagoen galdetzeko. Edo gure egarrria asetzeko gauza den inor ez ote dagoen galdetzeko. Esango bainuke, egiaz, ez dagoela horretarako inor.

Eta eskubide kontuez ari gara. Osakidetzak —hori omen du asmoa— pediatra eta familia-medikua euskalduna izan dezagun erraztasunak emango omen ditu, behar izanez gero gure herritik kanpo dagoen beste medikuren baten paziente-zerrendan sartuz. Baina ez du zehaztu gutetik aldameneko herrira joan gaitezen taxia ere ordainduko ote digun. Eusko Jaurlaritzara bulego orduz kanpo deitu, eta «¡Seguridad!» dioen hitz hotsa entzuten da tele-

fonoz bestalde, baina harek ere ez du zehazten zein segurtasun bermatzen duen. Iruñean bizi eta udalarekin harremanak euskaraz izan nahi dituenak, zerrenda berezi batean eman behar du bere izena, baina ez diot inori entzun nazien garaiko Alemanian oinarritutako metodoa denik (fitxatuta daude euskaraz hitz egin nahi duten iruindar guztiak, bai). Eta...

Eskubide kontua da, bai, baina ez gara oraindik konturatu. Ezta *Euskaldunon Egunkaria* itxi zuten egunean ere. Eraso gisa hartu zuen orduan euskaldungoak egunkariaren ixtea, eta zalantzarik gabe eraso izan zen. Bortitza. Euskal nortasunaren muina bera ukitu zuena, asmoa hori izan ala ez. Zalantzarik gabe, eguneko biran hitz nagusietan joan beharko lukeen gaia, hauxe izan baita Euskal Herria azken bolada honetan gehien astindu duen auzia. Baina eraso are bortitzagoa da herri honetan euskaraz eginiko egunkaria bakarra izatea; telebista ere bakarra, lurralde osoan entzun daitekeen euskarazko irratia ere bakarra, aldizkariak bi edo hiru. Eta hori konkistatzat hartzea, berriz, tristea. Nik hiruzpalau egunkari nahi ditut euskaraz, batzuk serioagoak, beste batzuk herrikoiagoak, ezkertiarak batzuk, eskuindarrak besteak, herriz herriko berriak ematen dituztenak, edo Londresko kioskoetan *Le Monde*-ren edo *The Wall Street Journal*-en aldamenean egunero saltzen direnak. Hori edozein herri normaletan gertatzen da, eta nik ere herri hau normala izatea nahi dut.

Euskaldunon Egunkaria

Izenetik dario *Egunkaria*-i (zerion esan behar ote dugu dagoeneko?) nire desioa hutsean geldituko dela argi uzten duen promesa. Euskaldunok ez dugu beste egunkaririk, eta dugunak guztiona izan behar du. Egoera, noski, ez da normala. Ea nork aurkitzen duen munduan beste adibide bakar bat: herri baten periodiko bakarra izan, eta aldi berean, herri osoarena izan behar (edo herritar guztienta, berdin zait). Ez du inork aurkituko, bi behar horiek aldi berean betetzea inposiblea baita.

Baina hemen, Euskal Herrian, sutsu ari dira batzuk horren defentsan. Orain artekoa baino zabalagoa izan behar duela Egunkari berriak, iritzi-aniztasuna gehiago errespetatu behar duela, jarrera editorialak ez duela hain murrizta izan behar... eta beste hainbat gauza irakurri ditut otsailaren hogeitik joan den hilabete t'erdian. Egia esan, ez dut goitik behera, oso-osorik zakarrontzira botatzeko moduko iritzirik irakurri, eta debatearen osasunari buruzko seinale ona da hori. Baina, tarteka bai, nabaritu ditut arrainik ez den tokian sarea bota dutenak. Bi zentzutan gainera.

Batetik, ezin zaio zumarrari garirik eskatu. Eta periodiko bat oso gauza serio eta definitua da. Ez da, inolaz ere, pandemonium bat. Irakurleek egiten dute neurri handi batean kazeta bat —galdetu bestela kalean gelditu diren *Egunkaria*-ko langileei—, eta irakurle horiek dituzten nahiak, eskariak eta espektatibak bete behar ditu periodikoak. Aurrenekoa, bezperako notiziak txukun ekartzea. Bigarrenik, txukuntasun horretan, niri interesatzen zaizkidanak ekartzea (Orokietan izandako istripua interesgariagoa beraz, Txinako probintzia galduren batean izandakoa baino). Hirugarrenik, nik baino gehiago dakitenen iritzi eta analisi kualifikatuak eskaintzea. Baina horrekin batera, *last but no least*, analisi, iritzi edo albiste-sorta horrek egunkaria erosi duenean norberak zituen espektatibak asetzea. Horixe eskatzen zaio periodikoari. Periodikoak ezin du goizero-goizero irakurleei plastada bana ematen ibili. Irakeko gerra *er*n kontra dagoen irakurleari ezin zaizkio egunero Bush-en onurak besterik kontatu (tarteka beharbada bai, pieza periodistikoak *rara avis* baten estatusa galtzen ez duen bitartean); gerraren kontra dagoen irakurle horrek argi ikusi behar du bere periodikoa ere gerra *er*n kontra dagoela (berriro diot, nahiz eta tarteka gerra *er*n aldeko ei ere hitza eman) eta ez dabilela epelkeriatan. Jarri orain Irakeko gerra *er*n ordeztu beste edozein gai —gai nagusi, pertsona baten ideologia definitzen duten horietakoak— eta emaitza begi-bistakoa da: periodikoak bere inguruko ideologia duten irakurleak behar ditu, iraungo badu, edo irakurleen ideologiara moldatu beharko du, desagertu nahi ez badu.

Ideologia zentzu zabalenean erabili beharreko kontzeptua da, hala ere. Ideologia abertzale/ez abertzale edo ezkeriar/eskuindar parametroetan ulertzea bide motzeko bidea da. Baina horretarako joeraren bat edo beste nabaritu dut azken asteotan irakurritako iritzi-sortan. Abertzaleegia izatea ez ote zioten leporatzen batzuek *Egunkaria*-ri; ezkerrekoa izatea, beste batzuek; ETA ren biolentzia gaitzes-ten ez zuena omen zen; epelegia, beste batzuen esanetan, Eusko Jaurlaritzaren diru laguntzak galtzeko beldurra omen zuten-eta arduradunek. Eta zer?

Konbentzitu gaitezen *Egunkaria*-k, euskarak, Euskal Herriak ez duela aurrera egingo periodikoa erosteko orduan hainbesteko arazo ideologiko/psikologiko sortzen bazaizkigu. *Egunkariak* zuen balio nagusia, nire iritzian, informatiboa zen. Herri honetan gertatzen zena kontatzen zigun, prisma jakin batetik noski (periodiko bakarra izatearen zamak), beste askok kontatzen ez zizkigutenak; Biasteri edo Erriberri Amoroto edo Baliarrain bezain euskal herri zirela gogora ekartzen zigun (ez modu panfletario edo erromantikoa, ez: hango saltsa eta berri xumeak kontatuz), eta beste askok, Biasteriko gertaeren aldamenean, Murciako Alcantarillakoak kontatzen dizkigute; Feroe uharteetan edo Ipar Irlandan gertatzen ari zenaren berri ematen zigun (prisma jakin batekin, noski, baina ez zegoen besterik...), eta beste askok futbol kontuetara mugatzen zituzten Danimarkako administraziopeko uhartein gorabeherak, edo Ipar Irlandaz Clinton agertzen zenean bakarrik akordatzen ziren; iritzi-emaile sakon eta ugariren artikuluak kaleratzen zizkigun (baita astunegiak egiten zitzaizkigunerenak ere tarteka); periodiko osatua zen (osatzeko lanean beti ere, osatzekorik ere bazuen-eta, bertan zihardutenek ongi asko dakiten bezala).

Bi arazo zituen ordea, *Egunkariak* Aurrenekoa, editorialik eza. Nik faltan botatzen nuen editoriala (asteotan irakurritakoaren arabera, badirudi askok egunero lortzen zutela *Egunkaria*-ren editoriala irakurtzea, eta nik beriz, nire abildade falta honetan, ez daukat gogoan sekula aurkitu izana. Martxeloren igandeko artikuluak salbu). Egunkari batek derrigorrez behar du, bestela irakurleei esfortzu

handiegia eskatzen zaie, periodikoan barrena linea editoriala zein den asmatu behar izate horretan (eta lehen esan bezala, irakurleak identifikatu egin behar du periodikoarekin, ispilu izatea eskatzen dio). Eta iritzia izatea ez da bekatua. Batzuk molestatu egingo direla? Eurentzat okerrago. Baina periodiko batek iritzia emateko erabateko eskubidea du. Eskubidea baino gehiago, ezinbestekoa du, horixe baita bere oinarrietako bat. Beraz, proiektu berrirako, hona ideia bat.

Baina arazo nagusia euskarazko periodikoa izatea zuen. Jendeak ez daki euskaraz komunikatzen, tamalez. Eta ez du gainera horretarako beharrik ikusten. Inork/ezerk ez du adierazten euskaraz komunikatzea inportantea denik. Ezerk/inork ez du erakusten euskaraz komunikatzea derri-gorrezkoa denik, herri honetako elebitasunak, gaizki ulertutako elebitasunak, den-dena gaztelaniaz edo frantsesez errepikatzen eraman gaituelako. Zer irakur zitekeen *Egunkaria*-n eskusiban (*Egunkaria*-n eta ez beste inon)? Ia ezer ez, nahiz eta hamahiru urteko historian primizia sorta bat lortu. *Egunkaria*-ren eskusibak ere biharamunean gaztelaniazko periodikoetan agertzen ziren. Zer entzun daiteke euskarazko irratieta gainerakoetan entzungo ez dena? (informazio munduaz ari naiz, Anjel Alkain, Pello Zabala edo antzeko fenomenoak, zorionez, euskaldunonak bakarrik baitira). Zer telebistan?

Hor dago koxka. Koxka handia, zaila, baina hala ere gaindi daitekeena. Euskal Herriak euskaraz hizketan hasi behar du horretarako. Eta botere publikoek, behingoz, euskararen aldeko apustu sendoa egin behar dute (orain artekoa sendoa izango zen asmoetan, ez dut nik hori ukatuko, ez inoren intentziorik epaituko, baina emaitzak ikusita, ez behar bezain sendoa). 20 urtetik gora daramagu Euskal Herriaren hegoaldean nolabaiteko autogobernu baten bidez antolatzen gure eguneroko martxa. 20-25 urtetik beherako guztiak euskaldunak izan zitezkeen, beste politika batzuk abian jarri izan balira. Jarri izan balira, 25-50 urte bitarteko beste asko eta askorentzat euskara ez zatekeen hain arotza izango une honetan. Baina apustua beste zerbaiten aldekoa izan da, eta begi-bistan dago zein den egoera.

Botere publikoez gain, herri ekimenek ere kontuan hartu beharko dute denbora tarte luze honetan zer egin den. Aurrerapen urri, nire ustez. Eta autokritika ere gutxi. Baina zerbaitek huts egin du, ez dago inolako zalantzarik. 135.000-150.000 herritar bildu zen Donostian *Egunkaria* itxi osteko manifestazioan, baina harpidetza berriak 3.000 inguru omen dabilta. Gaztelaniaz idatzitako medioetan ere jarraitu daiteke *Egunkaria*-ren auzia. Ez dago euskaraz komunikatzeko beharrik. Eta botere publikoez eta herri ekimenez gain, Euskaltzaindiari ere eskatuko nioke hausnarketaren bat. Lehenago ere esana dut, baina nik neure burua analfabeto ikusten dut euskaraz, bizitza osoan zehar euskaraz idatzi eta irakurri arren. Gehiegitan aldatu dizkit arauak akademiak; gehiegitan eman dizkit mezu kontraerriak, gehiegitan enkortsetatu nahi izan dit hizkuntza, zailagoa eginez, naturaltasuna ilunduz, edo nik behintzat inpresio hori izan dut. Eta idatzizko hainbat lan irakurtzea, gaur egun ere, kosta egiten zait (vid. Euskaltzaindiak berak *Egunkaria*-ren itxiera eta Martin Ugalderen gorabehera prozesalak zirela-eta argitara emandako oharra: edozeinek esango zukeen gaztelaniaz pentsatu eta ondoren itzulitakoa zela).

ETAk ere hausnarketaren bat egin beharko du, orain arteko irakurketa baino sakonagoa. ETA izan da operazio honen guztiaren aitzakia nagusia. Aitzakia diot, ez arrazoia. Itxi dutenek faltsuki erabili duten arrazoia. Baina aitzakia gisa funtzionatu duena, ez Espainiako iritzi publikoaren aurrean bakarrik, baita mundu osoko iritzi publikoaren aurrean ere, *Egunkaria*-ren auziaren inguruko blokeo informatiboa askoz ere errazagoa eginez. Euskaldungoari interesatzen zitzaion oihartzun zabala baretuz, isilduz. Batetik, pozteko notizia ETarentzat, Europako iritzi publikoa moldatzeko gaitasuna aitortzen diona. Baina bestetik, euskaldungoari kalte egin diona.

Ez hori bakarrik. ETA, gainera, proiektu berriari buruzko eztabaida baldintzatzen ari da, nahita edo nahi gabe, ez naiz ni horretan sartuko. Nik sinets dezaket, *Egunkaria*-ren historian zehar, behin baino gehiagotan saia zitekeela ETA periodikoan nolabaiteko zeharkako kontrola

izaten. Ez dut sinesten lortu zuenik, ezaugarri profesional gehiegi ikusten baitzitzazkion *Egunkaria*-ri. Eta sinesten dut, baita ere, beste hainbat talde edo erakunde ere saiatu dela *Egunkaria*-ren eguneroko martxa baldintzatzen, harantz edo honantz egin zezan. Baina horiek guztiak *Egunkaria*-ren osasunaren seinale onak besterik ez dira.

Proiektu berriari begira, ordea, ETA arma jautikor bihurtu da euskaldunon arteko debate-prozesuan. Eta horregatik nioen gorago bat baino gehiago arrainik ez dagoen tokian ari dela sareak botatzen. Ez zumarrari garirik eska ez dakiokeelako bakarrik, ez (edo periodiko batek bere oinarizko izatea alde batera utzi eta beste zerbaitetan bihurtu nahi dutelako); larretan arrantzarik ezin dela egin jakin a ren, hala ere larretara sarea botatzea erabaki duten batzuk ikusten ditudalako debate honetan, jakinaren gainean, sareak larre sastraka gero eta nahasiago egingo duela. Eta hauen helburua zein den zehaztera ez naiz ausartuko, ez baititut euren asmoak ezagutzen, baina efektuak ordea ikus daitezke: debatea nahastea lortzen da, ETAREN inguruan nahastea, jakinik nahasketa horrek sortzen duen korapiloa askatzea benetan zaila dela herri honetan. Alegia, *Egunkaria* ixteko agindua eman zutenek aitzakiazat erabiltzen duten argumentu berbera gehiegitan agertzen dela Euskal Herrian bertan proiektu berriari buruz dugun debategian. Eta funtzio berbera duela argumentu horrek: Espainiak aitzakia horren bidez *Egunkaria*-ren inguruko blokeo informazioa lortu duen bezala, hemen, aitzakia horrekin berarekin, debatea erabat antzutzen ari gara.

Zein da irtenbidea? Bi ikusten ditut nik. Lehenengoa, ximpleena, aitzakia hori mahai gainean jartzen dutenek argumentu hau alde batera uztea, ikusita debatea nahastu besterik ez duela egiten. Baina ez dirudi erraza lehenengo irtenbide honek, eta, gainera, zeren izenean eska dakioke euskal herritar bati argumentaziorako erabili nahi duen edozein elementu ez dezala erabil? Azken batean, eta nahiz eta debatea antzu bihurtu argumentazioak, inplikazio interesgarriak ditu mahai gainean jartzen duten argumentu horrek. Efektua kaxkarra, baina debategari ez zaio interes edo saltsarik falta. Bigarrena zailagoa da: argu-

mentu hori erabat baliogabetzea, argumentuak berak aitzakia gisa erabili ahal izateko duen gaitasun hori ezerezean uztea. Eta hori ere bi modutan lor daiteke: debatean parte har dezaketen guztiek izan dezakeen baliorik txikiena ere kentzen diotelako (hau da, interesik ez duen gaitzat hartzen dutelako), edo bestela, argumentuaren eragile nagusiak, ETak berak, bere burua alde batera uztea erabakitzen duelako. Salomonen epaiketa famatuan, umea salbatuko bazen, benetako amak hartutako jarreraren antzekoa. Hobe umea bizirik, beste emakume baten esku bada ere, bitan zatitutako hilotz bat baino.

Izan ere, *Egunkaria*-ren auzian zein Euskal Herriko arazo sakonenei dagozkienetan, ETaren argumentua aurrera ez egiteko aitzakia eraginkorra baita. Ez Espainiaren partetik bakarrik (ETarik gabe ere, Lizarra-Garaziko garaietan ikusi zen bezala, Espainiak aurkituko du beste aitzakiaren bat), baina baita gure artean ere. Jeltzale garrantzitsuren bati entzun diot metafora: soroa goldetzeko orduan, akuiluaren ziztadak eraginkorrak izan daitezke idiek aurrera egin dezaten, baina ematen duten pauso baikoitzeko hankapean mina bat lehertzen bazaie, akuiluak akuilu, idiek ez dute pauso bakar bat ere eman nahi izango. Derrigorrezkoa da, beraz, soroa minaz garbitzea.

Hortik aurrera, debatea emankorragoa izango litzateke. Ez legoke larrea nahastuko lukeen sarerik, eta, beharbada, idiek ere errazago egingo lukete euren lana, behar diren akuilu guztiekin. Baina ez nuke nahi lerro hauek ETaren gorabehera honetan bakarrik gelditzea. Lehenago ere esan dut, egunkari berri bat sortzeko proiektuaren inguruko debatean, ez dudala goitik behera oso-osorik zakarrontzira botatzeko moduko iritzi-artikulerik aurkitu. Denetan ikusi ditudala kontuan hartzeko moduko erreflexio eta ideak. Baina tamalez, nahikoa izan da iritzi sorta horretan ETaren inguruko aipamen txikiena egin izana (alde batera edo bestera), pareko trintxeratik iritzi osoa deskalifikatzeko. Eta besterik ez dugu behar, *Egunkaria* itxi duten honetan, guk gure arteko lubakiak sakontzea!

Machiavellin dela uste dut: proiektu ilusionanteak dituzten minoria inteligentek mugiarazten eta aldaraz-

ten dituzte herriak. Ez dezala inork esan, herri honi bu-
ruz, ilusioa sortzeko moduko proiekturik izan ez zuenik;
ez dezala esan inork herri honek minoria inteligente bat
izan ez zuenik. Horretarako ardura dutenek, politika kon-
tuez arduratzen direnek bereziki, badute estrategia bat
planteatzeko garaia. Euskal Herria hemendik 15-20 urtera
non eta nola ikusi nahi duten planteatzeko garaia. Hel-
muga hitzartzeko ordua. Nora joan adosten badute, aur-
kituko dute bidea. Baina Machadorekin batera, bidea egi-
nez egiten dela sinesten badute, eta orain arte bezala ho-
rretan jarraitzen badute, edozein tokitara iritsi ahal izan-
go dira, baina ez derrigorrez iritsi nahi zuten tokira. Eta
horri eusten badiote, beharbada arrazoiez esango du nor-
baitek, hemendik gutxira, herri honek ez zuela izan
proiektu ilusionante bat aurkezteko gai izan zen minoria
inteligenterik. Gehiegizko luxua izango litzateke: euskal
kulturaren egoera erabat larriak ezin du horrelakorik ame-
titu. Ea, bada, korrika ibiltzeak sortu digun egarria nor-
baitek asetzen duen. *May Day! May Day!* ¶